

Literárny fond – výbor Sekcie pre pôvodnú literatúru – udelil literárne ceny a prémie za rok 2009:

Cena LF za pôvodnú slovenskú literárnu tvorbu:

Antonovi Hykischovi za román **Rozkoše dávnych čias** (vydavateľstvo Matice slovenskej)

Dielo A. Hykischa je výnimočné tým, že predstavuje ságu o osudoch viacerých generácií rodu, a robí tak prostredníctvom prepracovanej kompozície a s autobiografickým nasadením pri líčení osobných zážitkov. Má beletristicko-dokumentárny charakter, spĺňa charakter "svedectva i kroniky" (P. Mišák). Je autentickou a rozsiahlou pamäťovou rekonštrukciou slovenského osudu od obdobia vojnového slovenského štátu, cez povojnové obdobie, roky stalinských represí a obdobie politického uvoľnenia, ktoré umožnilo v šesťdesiatych rokoch sformovať generáciu kritických intelektuálov a umelcov.

Zjednocujúcim fenoménom kompozičných línií je postava Andyho (Andreja Hybeša), autorovho alterega, žijúceho rovnako intenzívne spoločenskými, ako súkromnými problémami. Nepasuje sa do pozície hrdinu, iba približuje, ako s čestnou snahou, i s omylmi a prešľapmi prechádzal časom, v ktorom sa zhodou okolností udiali epochálne zmeny v európskej civilizácii, nielen na Slovensku. Cez odkazy na ne premieta na pomyselné "plátno" atmosféru rôznych čias cez jej príznačné známe osobnosti: sú tu zachytené psychologické rysy A. Dubčeka, L. Svobodu, G. Husáka, ale aj "historická rekonštrukcia Stalinovej smrti, ktorá pôsobí až mrazivo autenticky" (A. Baláž). Prednosťou sú dôveryhodne a farbisto vykreslené reálie, ktoré tvoria neodmysliteľné čaro každodenného života a zábavy určitej doby, a postupne sa stávajú archaickými emblémami (fluidum druhej svetovej vojny napr. zachytáva detail platní s čarlstonom). Pútavé rozprávanie využíva viacnásobnú retrospektívu, striedanie kompozičných línií a vsuvky, ktoré sú tvorené montážou úryvkov novinových článkov, filozofických citátov, listov. Špecifický spisovateľský priestor tvoria reflexie o svete kníh, osobne ladené "zápisnice" zo spisovateľských zjazdov, či traktáty o slovách, schopných prevziať na seba moc, keď zlyhala tá zákonodarná.

Autor román rozčlenil do 11 častí, začína sa exotickou cestou hlavného hrdinu do Indie, kde karmická veštbá predznamenáva príchod osudného roku 1968. Vojnové štyridsiate roky sa mu spájajú s drámou rodičov. Netrávili spolu veľa času (pre ich rozvod a Andrejovo odlúčenie od matky), a presa sa ukáže, že aj na diaľku sa prejavila matkina láska, schopná obety, či vlohy získané od otca posilnili smerovanie syna. V každej zo sond do určitej fázy 20. storočia sa nachádzajú vnútorné monológy o intimite postáv, hromadné scény s rušnými vystúpeniami v dave, vyhrotené dialógy medzi zástupcami protikladných názorov na ten istý problém (medzi nekomunistom, no zástancom reformovateľnosti socializmu, a skeptikom Ploužekom). Početné obrazy ženských postáv - a medzi nimi aj taktnej a inteligentnej manželky Fely - vyúsťujú v závere do symboliky večnej ženy, nesúcej v sebe všetky rozkoše, pochopiteľné iba tomu, kto nimi prešiel. V závere románu sa nachádza dialóg medzi Andym – už starcom – a jeho vnukom, mladíkom novej doby, viac pragmatickej, menej náchylnej uveriť ideí bez racionálneho zdôvodnenia.

"Rozsiahly román je panoramatickým obrazom trpkých rozkoší, ktorými prešla autorova generácia i novodobá slovenská história. Zároveň je potvrdením, že spoločenský román, dielo, ktoré má schopnosť širšej dejinnej reflexie je v slovenskej literatúre stále produktívnym žánrom a získal si už aj značný kritický i čitateľský ohlas." (Anton Baláž)

V rámci tejto ceny sa udeľujú **prémie**:

Rudolfovi Dobrášovi za básnickú zbierku **Litánie k slobode** (vyd. M. Vaška)
Erikovi Ondejčkov za básnickú zbierku **(e)Pigramy** (ELÁN)
Pavlovi Viličkovskému za román **Vlastný životopis zla** (KALLIGRAM)
Veronike Šikulovej za román **Domček jedným ťahom** (SLOVART).
Marte Hlušíkovej za prózu **Neznášam, keď ma hladkajú po hlave** (vydavateľstvo Matice slovenskej)
Jozefovi Bobovi za dielo **Generáli** (vydavateľstvo Matice slovenskej)
Ivanovi Szabóovi za dielo **Smiech a slzy Tatra revue** (PT Marenčin)
Emíre Khidayer za dielo **Arabský svet – iná planéta** (PT Marenčin)
Etele Farkašovej za dielo **Čas na ticho** (VSSS).
Jozefovi Mihalkovičovi za dielo **Listové tajomstvá** (F.R.&G.).
Vladimírovi Petríkovi, Vladimírovi Barboríkovi za dielo **Hľadanie minulého času** (SLOVART)

Cena Ivana Kraska za literárny debut:

Vladimírovi Štefaničovi za román **Kráľovná z Tammiru – priatelia čarovnej vrby** (DON BOSCO)

Debut preukázal autorovu remeselnú zručnosť, ľudskú a umeleckú zrelosť, jeho jazyk plynie ľahko, je krehký, obrazný a presvedčivý. Pohybuje sa v priestore zádrapčivej reality a snovej fikcie, tej reality, ktorú tvoria a spotvorujú dospelí, a tej fikcie, ktorou ich dieťa rozkrýva... Na prvý pohľad jednoduchý príbeh, ktorý sa opiera aj o korene rozprávkových svetov, slovník a vzťahy bytostí v nich, vskutku však zrodený z autorovho zamýšľania sa nad otázkou, že čo sa stane, ak nie bytosť rozprávková, ale priam rozprávково dobrý človek vkročí do reálnej zauzleniny medziľudských vzťahov... Nerozťahly román je zvláštny a príťažlivý aj tým, že si priam vyžaduje - napokon, ako každá citlivejšia komunikácia - naozaj intímnu, nerušenú čitateľskú situáciu. Lebo je to výsostne duchovno-mravná výbava, s ktorou pracuje a strháva čitateľa k splynutiu s príbehom...

Rozprávkový príbeh dievčatka, ktoré osirie, ale jeho osud v rodisku nie je nikomu ľahostajný, a najmä nie dobráckemu starcovi, keď inak dobráckemu až natoľko, že mu ani v jeho najbližšom okolí všetci nerozumejú. A práve jeho pričinením to dieťa, sirota, stáva sa napokon kráľovnou lesa. Sugestívne rozprávanie o dobre, zle, smútku, radosti, šťastí, nešťastí, pozoruhodný pohľad na svet bez predsudkov, na záhady života, smrti, osobité videnie sveta ľudí, zvierat, prírody, dediny vo vrchoch, príbeh o ľudskosti, vľúdnosti, láskavosti...

Próza - pri jej porovnávaní s inými - ponúka sa označiť za naozaj tú najlepšiu spomedzi debutov roka 2009, je to majstrovsky spracovaná téma, a nielen prozaicky, ale aj eticky, a ľudskosť autorovho príbehu nepochybne osloví každého čitateľa...

V rámci tejto ceny sa udeľuje **prémia:**

Kataríne Šajbanovej za román **Bublina** (IKAR).

Cena Imre Madácha za pôvodné dielo v maďarskom jazyku:

Anikó Polgárovej za prózu *Régésznő körömcipőben – Archeologička v lodičkách* (KALLIGRAM)

Anikó Polgár predkladá čitateľovi zbierku, výnimočnú z viacerých hľadísk. Jej pozoruhodnosť spočíva v samotnej konštrukcii jednotlivých textov, vo výbere a spracovaní tém, ako aj v atmosfére, ktorú sa poetke darí vďaka zvoleným postupom a mimoriadnej básnickej vynaliezavosti navodzovať. V prvej časti spracúva motívy vzniku a príchodu na svet, znovuzrodenia, duchovného a biologického materstva, v druhej pozýva na potulky Gréckom – kolískou európskej kultúry. V jednotlivých textoch autorka citlivo a s vycibreným zmyslom pre striedmosť syntetizuje subjektívne skúsenosti ženy a neosobný charakter modernej doby s podmanivým svetom antických bájí, mytologický jazyk s jazykovými prostriedkami dneška. Čitateľ je neraz konfrontovaný s absurdnými situáciami (napr. Paris v pozícii lekára-gynekológa a bohyne Héra, Afrodita a Aténa v úlohe jeho pacientok) a so scénami, vykresľovanými s dokonalou autentickosťou až mrazivým naturalizmom. Dynamiku zbierky podporuje aj prítomnosť ďalších výrazných kontrastov, v rámci ktorých dochádza k spájaniu voľných jazykových štruktúr s viazanými, lyrických rovín s epickými, osobného prístupu s neosobným, intímnych momentov s rezervovanými, emocionálnych prvkov s racionálnymi atď. Napriek tejto rôznorodosti a protichodnosti má výsledok podobu kompaktného, harmonického celku, invenčného, nadčasového a sviežeho diela, ktoré disponuje dramatickou hĺbkou i humornou ľahkosťou.

V rámci tejto ceny sa udeľujú **prémie**:

József Keserű za dielo **Mindez így – Všetko tak** (NAP KIADÓ)

Gergely Vida za dielo: **Babits-olvasatok – Babbitsovské lektúry** (KALLIGRAM)

Árpád Tőzsér za dielo **Csatavirág – Kvet bojiska** (KALLIGRAM)

Cena Ivana Franka za pôvodné dielo v ukrajinskom jazyku:

Ivanovi Jackaninovi za dielo **Čornyj jaščyk zriloji damy – Čierna skrinka zrelej dámy** (Spolok ukrajinských spisovateľov)

Najnovšia zbierka poviedok Ivana Jackanina nás presvedča, že ide o autora, u ktorého je kultivovaný štýl, precízna psychologická kresba postáv s perfektnou vykulminovanosťou zápletiiek.

Autor dokáže na nevelkom priestore rozohrať mnohoraké životné situácie so širokým podtextom. Vyváženosť lyrickosti a epickosti len umocňuje dramatickosť deja v jednotlivých poviedkach. Práve zmysel pre proporcionalitu motivácie a tematizácie sú charakteristické prejavy postupov Ivana Jackanina v spomínanej zbierke poviedok. Autor sa vonkoncom nevnučuje, ale predkladá istú ľudskú a literárnu koncepciu, zobrazuje túžbu človeka zovrieť do dlaní neuchopiteľný čas, zmocniť sa jedinečnosti istého životného okamihu. Jedno zo základných životných protirečení Jackaninových poviedok sa deje na osi – vysnívané šťastie a neustále prežívané nešťastie, to samozrejme spôsobuje takmer neprekonateľnú psychickú depresiu. Akoby nebolo už žiadne východisko.

V rámci tejto ceny sa udeľujú **prémie**:

Ivanovi Jackaninovi za preklad diela **Július Balco: Horobjačyj korol' - Vrabčij král'** (TIMPANI)

Jozefovi Zbihlejovi za básnickú zbierku **Synij viter - Modrý vietor** (CUPER)

Cena Alexandra Pavloviča za pôvodné dielo v rusínskom jazyku 2008 - 2009:

Jozefovi Kudzejovi za knihy bájak **Bajky - zabavl'ajky** /Bájky – zabavl'ajki/ a **Bajkarjovy dumy** /Bajkárske rozjímania/ (vyd. Rusin a Ľudové noviny) s prihliadnutím na diela *Duchovny pisni /Duchovné piesne/ (Obščestvo sv. Joana Kerstiteľa)* a *Pacerky /Ruženec/ (Rusin a Ľudové noviny)*.

Je pozoruhodné, že bájka ako druh umeleckého diela zaujíma v tvorbe rusínskych spisovateľov tak významné miesto. A práve v žánri bájky sa mohol naplno prejaviť aj talent J. Kudzeja. Jeho bájky dýchajú ovzduším rusínskeho kraja, kvitnú v nich farby beskydských lúk a lesných húšťavín. Sú zaľudnené postavičkami karpatského regiónu, jeho dedín a mestečiek. Ale hlavné je to, že v nich pulzuje živel rusínskeho života, čomu čitateľ rozumie podľa vlastnej autopsie. Personifikácia bájkových postáv u Kudzeja vychádza z dobrého poznania rusínskej ľudovej tvorby, zvykov a obyčajou, v ktorých je koncentrovaná nielen ľudová múdrosť ale aj mnohoveké skúsenosti Rusínov bezprostredne prepojené s ich národným náboženstvom. Po formálnej stránke sa autorovi podarilo tvorivo aplikovať moderný typ myslenia v literárnej tvorbe.